

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Δρόμοι πρασίνου στη σύγχρονη Αθήνα

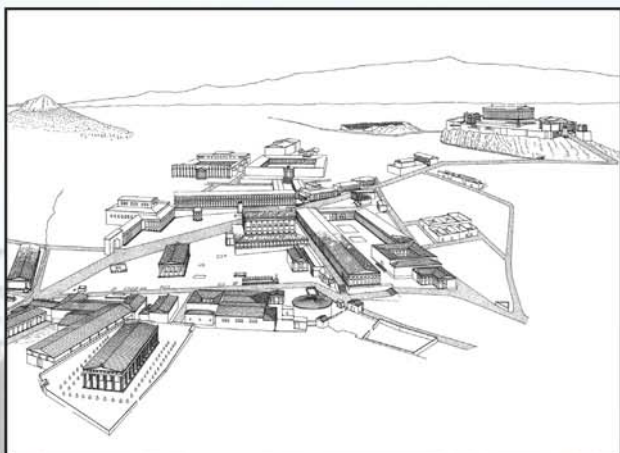
*Αρχαία Αγορά,
ανάσα πολιτισμού και ζωής,
χώρος που συνυπάρχουν αρμονικά
τα έργα των ανθρώπων
και της φύσης!*

Η Αγορά κατά την αρχαιότητα

Η Αγορά κατά την αρχαιότητα ήταν η πλατεία όπου συγκεντρώνονταν οι πολίτες για να πάρουν σημαντικές αποφάσεις. Από τα χρόνια του Σόλωνα αποτελούσε το κέντρο της δημόσιας ζωής της πόλης, ήταν ο τόπος που γεννήθηκε και άνθισε η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Στο τμήμα αυτό της πόλεως ήταν συγκεντρωμένες οι πολιτικές, διοικητικές, εμπορικές και δικαστικές δραστηριότητες. Στην Αγορά τελούνταν επίσης ποικίλες κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, θρησκευτικές εκδηλώσεις, θεατρικά και μουσικά δρώμενα, φιλοσοφικές συζητήσεις, δραματικοί και αθλητικοί αγώνες.

Η πλατεία οριοθετείτο στα Νότια από το λόφο του Αρείου Πάγου, στα Δυτικά από το λόφο του Αγοραίου Κολωνού και στα Βόρεια από τον ποταμό Ηριδανό. Την περιοχή διέσχιζαν πανάρχαιες οδικές αρτηρίες που συνέδεαν το άστυ με την ύπαιθρο, με σημαντικότερη την οδό των Παναθηναίων.

Η περιοχή της Αγοράς κατά την αρχαιότητα δεν παρουσίαζε την εικόνα κατάφυτου κήπου. Δένδρα πλαισίωναν τις κρήνες και τους κυριότερους οδικούς άξονες. Τον 5ο αι. π.Χ. ο Κίμων, ο γιός του Μιλτιάδη, φρόντισε για τον καλλωπισμό της Αθήνας με δενδροφυτεύσεις. Στην Αγορά φύτεψε σκιερά πλατάνια. Τον 3ο αι. π.Χ. γύρω από το ναό του Ηφαίστου και της Αθηνάς Εργάνης στον Αγοραίο Κολωνό είχαν φυτευτεί σε δύο και τρεις σειρές δενδρύλλια ή θάμνοι, όπως μαρτυρούν οι σειρές λάκκων που αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών και περιείχαν μεγάλες πήλινες γλάστρες.

Το ιστορικό του αρχαιολογικού χώρου

Η οικοδομική ανάπτυξη της Αθήνας ως πρωτεύουσας του ελληνικού κράτους βρήκε την Αρχαία Αγορά θαμμένη κάτω από τα σπίτια της λαϊκής συνοικίας της Βλασσαρούς.

Οι πρώτες ανασκαφές στην περιοχή πραγματοποιήθηκαν από την Αρχαιολογική Εταιρεία τον 19ο αι. Η συστηματική, όμως, ανασκαφή του χώρου πραγματοποιήθηκε από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, ξεκίνησε το 1931 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Την δεκαετία του 1950 πραγματοποιήθηκε η αναστήλωση της Στοάς του Απτάλου, στην οποία στεγάζεται το Μουσείο της Αρχαίας Αγοράς και η διαμόρφωση και δενδροφύτευση του αρχαιολογικού χώρου, με στόχο να δημιουργηθεί ένα αρχαιολογικό πάρκο.

Βασική αρχή για τη δενδροφύτευση υπήρξε η χρήση ενδημικών στην Ελλάδα φυτών που ήταν γνωστά και στην αρχαιότητα. Τη σχετική μελέτη εκπόνησε ο αρχιτέκτων τοπίου Ralph Griswold, ο οποίος εκλήθη για το λόγο αυτό από την Αμερική. Στο έργο του τον συνέδραμε ο Εμμανουήλ Βάθης, τότε βοηθός καθηγητής στο Εργαστήριο δενδροκομίας της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής των Αθηνών. Τα φυτά που προτάθηκαν ήταν αυτοφυούμενα στην περιοχή της Αττικής και προέρχονταν από την περιοχή του Διονύσου (κουμαριές, μυρτιές κ.ά.), την περιοχή του Τατοΐου (αριές, σχίνα, ρείκια κ.ά.), την περιοχή της Ριτσώνας κοντά στη Χαλκίδα (δενδρολίβανα), καθώς και από ιδιωτικά και δημόσια φυτώρια, όπως η Φιλοδασική Ένωση στην Καισαριανή, το φυτώριο της Γεωπονικής Σχολής Αθηνών κ.ά. Για την υλοποίηση του προγράμματος δενδροφύτευσης συνεργάστηκαν πολλοί Έλληνες και Αμερικανοί προσφέροντας χρηματική βοήθεια και προσωπική εργασία.

Από τότε το αρχαιολογικό πάρκο γνώρισε περιόδους ενδιαφέροντος αλλά και εγκατάλειψης. Τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο των έργων Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων που πραγματοποιήθηκαν από την Α' Εφορεία Ακροπόλεως, στην αρμοδιότητα της οποίας υπάγεται η Αρχαία Αγορά, ξεκίνησε μια προσπάθεια ελέγχου και αποκατάστασης των προβλημάτων της βλάστησης. Παράλληλα με την αποκατάσταση της αρχαίας τοπογραφίας πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες αποψιλώσεις της άναρχης και αγρωστώδους βλάστησης, αποκλαδώσεις και καθαρισμοί. Αφαιρέθηκαν και απομακρύνθηκαν άρρωστα και ξερά δένδρα και θάμνοι. Αρκετά από τα φυτά αυτά αντικαταστάθηκαν πρόσφατα με νεαρά είδη (95 δενδρύλλια και θάμνοι), που παραχωρήθηκαν στην Εφορεία από τα φυτώρια του Δήμου Αθηναίων και το Δασαρχείο Πεντέλης. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν σημαντικές εργασίες αποκατάστασης της υποδομής του χώρου, επεκτάσεις του δικτύου άρδευσης, ενώ από φέτος το καλοκαίρι μεγάλο μέρος του αρχαιολογικού χώρου θα ποτίζεται από τα υπόγεια νερά του Ηριδανού. Τον περασμένο χρόνο τοποθετήθηκαν διακριτικές πινακίδες σήμανσης των 45 κυριότερων φυτικών ειδών που ο επισκέπτης συναντά στο πάρκο της Αρχαίας Αγοράς.

Τα φυτά της Αγοράς

Στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς σήμερα συναντάμε περισσότερα από **43 διαφορετικά είδη δένδρων**, φυλλοβόλα και αειθαλή, τα οποία με το πλούσιο φύλλωμά τους δίνουν διαφορετικούς τόνους πρασίνου στο χώρο και μια ποικιλία χρώματος κατά τις περιόδους ανθήσεώς τους. Στην αρχή του χρόνου έχουμε την άνθηση της αμυγδαλιάς, ακολουθούν η Απολλώνια Δάφνη, η Ακακία η κυανόφυλλη, η Νεραντζιά, στην αρχή του καλοκαιριού ανθίζουν ο Ευκάλυπτος, η Παρκινσόνια, η Σοφόρα και το Δεκέμβρη η Χαρουπιά.

Στο φυσικό περιβάλλον του αρχαιολογικού χώρου υπάρχει επίσης πλούσια χλωρίδα από θάμνους, αναρριχώμενα και ποώδη φυτά. Στην Αγορά σήμερα συναντάμε 73 είδη θάμνων, αειθαλών και φυλλοβολών, 25 είδη αναρριχώμενων, 30 είδη ποωδών πολυετών και 58 είδη ετησίων φυτών. Στην αρχή του χρόνου ανθίζουν τα κυκλάμινα, το δενδρολίβανο και η μηδική. Την άνοιξη ο χώρος γεμίζει σπερδούκλια και ασφόδελους. Μετά τις βροχές κοκκινίζουν οι παπαρούνες, ανθίζουν οι μολόχες, αναπτύσσονται οι μεγάλες κίτρινες μαργαρίτες και μοσχοβολά το χαμομήλι. Το καλοκαίρι τα άνθη της πικροδάφνης, της λαντάνας και της λυγαριάς στολίζουν με τα χρώματά τους το τοπίο. Στο τέλος του χρόνου ανθίζει και η κουμαριά.

Στο προστατευμένο αυτό περιβάλλον φωλιάζει μεγάλος αριθμός πουλιών, μόνιμων και αποδημητικών και άγριων ζώων, κάποια από τα οποία είναι σπάνια, όπως η κρασπεδωτή χελώνα.

Ο επισκέπτης της Αρχαίας Αγοράς θα περπατήσει στα βήματα της δημοκρατίας, θα ακούσει το μελωδικό κελάδημα του κότσυφα και της καρδερίνας, θα παρακολουθήσει το κυματιστό πέταγμα της πεταλούδας και το αργόσυρτο βάδισμα της χελώνας και το καλοκαίρι θα αφουγκραστεί το αδιάκοπο τραγούδι του τζίτζικα.

ΔΕΝΔΡΑ

1. Ελαία η ευρωπαϊκή (**κ. ελιά**, *Olea europaea*). Δένδρο αειθαλές, αιωνόβιο, ύψους έως 15μ. Έχει φύλλα λεία και γκριζοπράσινα στην άνω επιφάνεια, χνουδωτά και αργυρόχρωμα στην κάτω. Τα άνθη της είναι μικρά, λευκά και εμφανίζονται κατά την περίοδο Μαΐου - Ιουνίου. Παράγει ελαιοφόρους καρπούς. Η Ελιά ήταν το ιερό δώρο της θεάς Αθηνάς στην πόλη που πήρε το όνομα της και συμβόλιζε τη νίκη και την ειρήνη.

2. Πλάτανος η ανατολική (**κ. πλάτανος**, *Platanus orientalis*). Δένδρο φυλλοβόλο μεγάλης ανάπτυξης, ύψους έως 50μ. Τα φύλλα του είναι μεγάλα παλαμοσχιδή, με 5 - 7 λοβούς και κόλπους, σε φωτεινό πράσινο χρώμα. Τα άνθη του εμφανίζονται κατά την περίοδο Μαρτίου - Μαΐου. Ο πλάτανος συσχετιζόταν με τη σοφία.

3. Δάφνη η Απολλωνία (**κ. δάφνη ή βάγια**, *Laurus nobilis*). Δένδρο αειθαλές, ύψους έως 12μ. Έχει φύλλα λογχοειδή, οξύληκτα, με βαθύ πράσινο χρώμα και ιδιαίτερα αρωματικά. Τα άνθη είναι λευκοκίτρινα και εμφανίζονται κατά την περίοδο Μαρτίου - Απριλίου. Παράγει καρπούς ελαιόμορφους, μελανού χρώματος. Ήταν αφιερωμένη στον Απόλλωνα.

4. Συκή η καρική (**κ. συκιά**, *Ficus carica*). Φυλλοβόλο δένδρο, ύψους έως 8μ. Έχει φύλλα μεγάλα τριχωτά, έλλοβα και άνθη μικρά, τα οποία εμφανίζονται κατά την περίοδο Μαΐου - Ιουνίου. Παράγει εδώδιμους καρπούς. Η συκιά ήταν ένα από τα ιερά δένδρα του Διονύσου.

5. Κυπάρισσος η αειθαλής (**κ. κυπαρίσσι**, *Cupressus sempervirens*). Αειθαλές δένδρο, ύψους έως 30μ, σε σχήμα κωνικό, με πυκνά ορθόκλαδα ή πλαγιόκλαδα κλαδιά. Τα φύλλα είναι βελόνες σταυροειδείς πολύ πυκνές. Τα άνθη εμφανίζονται κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Απριλίου. Παράγει σφαιρικούς ακανόνιστους καρπούς. Το κυπαρίσσι στην αρχαιότητα αποτελούσε σύμβολο για πολλές θεότητες. Φυτευόταν σε ιερά και σε νεκροταφεία, επειδή στα ορφικά μυστήρια θεωρούνταν σύμβολο της ανάστασης.

6. Αμυγδαλή η κοινή (**κ. αμυγδαλιά**, *Amygdalus communis*). Δένδρο φυλλοβόλο, ύψους έως 25μ. Έχει φύλλα επιμήκη ελλειψοειδή και όμορφα άνθη, λευκά ή ροδόχροα, που εμφανίζονται κατά την περίοδο Δεκεμβρίου - Απριλίου. Οι καρποί είναι μονόσπερμοι ή δίσπερμοι εδώδιμοι.

7. Δρύς η ίληξ (**κ. αριά**, *Quercus ilex*). Δένδρο αειθαλές, ύψους έως 20μ. Έχει γκριζοπράσινα δερματώδη φύλλα, με λαμπερή πράσινη την άνω πλευρά και χνουδωτή την κάτω. Ανθίζει την περίοδο Απριλίου - Μαΐου. Ο καρπός της είναι κάρυο ωοειδές με κύπελλο στην βάση.

8. Δρύς η έμμισχος (**κ. ρουπάκι ή βελανιδιά**, *Quercus pedunculata*). Δένδρο αιωνόβιο, φυλλοβόλο, ύψους έως 30μ. Έχει φύλλα επιμήκη, έλλοβα. Τα άνθη εμφανίζονται κατά την περίοδο Απριλίου - Μαΐου. Ο καρπός είναι κάρυο ωοειδές με κύπελλο στην βάση. Η βελανιδιά ήταν το ιερό δένδρο του Δία.

9. Κερατονία η έλλοβος (**κ. χαρουπιά**, *Ceratonia siliqua*). Αειθαλές, μακρόβιο δένδρο, ύψους έως 30μ. Έχει φύλλα σύνθετα πτεροσχιδή βαθυπράσινα και άνθη μικρά εμφανιζόμενα κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου. Παράγει μελιτοφόρους καρπούς, που φτάνουν σε μήκος τα 30εκ.

10. Πεύκη η χαλέπιος (**κ. Πεύκη**, *Pinus halepensis*). Δένδρο αειθαλές, κωνοφόρο με κορμό συνήθως στρεβλό, ύψους έως 15μ, με φύλλα βελονοειδή που φύονται ανά δύο. Ανθίζει κατά την περίοδο Απριλίου - Μαΐου. Παράγει πολύσπερμους κωνικούς καρπούς.

11. Κερκίς η κερατονοειδής (**κ. κουτσουπιά**, *Cercis siliquastrum*). Δένδρο φυλλοβόλο έως 12μ με φύλλα εναλλασσόμενα, στρογγυλά, καρδιόσχημα με ανοικτό πράσινο χρώμα. Τα άνθη είναι ρόδινα μικρά και εμφανίζονται κατά την περίοδο Μαρτίου - Απριλίου. Παράγει πολύσπερμους καρπούς.

12. Λεύκη η λευκή (**κ. λεύκα**, *Populus alba*). Δένδρο φυλλοβόλο, μεγάλου ύψους έως 30μ, με φύλλα οδοντωτά, έλλοβα, πράσινα στο άνω μέρος και χνουδωτά στο κάτω. Τα άνθη είναι μικρά και εμφανίζονται κατά την περίοδο Φεβρουαρίου - Μαρτίου. Στη μυθολογία είναι το δένδρο του κάτω κόσμου.

1. Πουνική η ροιά (**κ. ροδιά**, *Punica granatum*). Φυλλοβόλος θάμνος, ύψους έως 3μ, με φύλλα επιμήκη, λεία, γυαλιστερά, ανοιχτού πράσινου χρώματος σε μικρές ομάδες. Οι βλαστοί φέρουν αγκάθια, ενώ τα άνθη είναι μεγάλα πορτοκαλοκόκκινα και εμφανίζονται από το Μάιο έως τον Αύγουστο. Οι καρποί είναι πολύσπερμοι, μεγάλοι και σφαιρικοί. Το ρόδι στην αρχαιότητα ήταν σύμβολο πολλών θεών, μεταξύ των οποίων η Δήμητρα και η Περσεφόνη. Θεωρείται σύμβολο της γονιμότητας.

2. Νήριον ο Ολέανδρος (**κ. πικροδάφνη**, *Nerium oleander*). Αειθαλής θάμνος, ύψους έως 5μ, με φύλλα πλατιά, οξυκατάληκτα. Παρουσιάζει πλούσια ανθοφορία από το Μάιο μέχρι το Νοέμβριο με λευκά ή ρόδινα άνθη.

3. Ροσμαρίνος ο φαρμακευτικός (**κ. δενδρολίβανο**, *Rosmarinus officinalis*). Αειθαλής θάμνος έως 1,5μ, με πυκνό, αρωματικό, σκουροπράσινο φύλλωμα. Τα φύλλα του είναι επιμήκη, πυκνά διατεταγμένα κατά μήκος όρθιων βλαστών. Εμφανίζει κυανόχρωμα άνθη την περίοδο Σεπτεμβρίου - Απριλίου. Στην αρχαιότητα στεφάνια από δενδρολίβανο χρησιμοποιούσαν στις τελετές του γάμου αλλά και σε επιτάφιας πομπές.

4. Μύρτος η κοινή (**κ. μυρτιά** ή μερσίνα, *Myrtus communis*). Αειθαλής θάμνος, ύψους έως 3μ, με φύλλα αντίθετα, λογχοειδή, αρωματικά και άνθη λευκά, μασχαλιαία. Ανθίζει κατά την περίοδο Ιουνίου - Ιουλίου. Η μυρτιά ήταν αφιερωμένη στη θεά Αφροδίτη. Με στεφάνια μυρτιάς στολίζονταν και οι νύμφες (γυναικείες θεότητες της φύσης).

5. Δρύς η κοκκοφόρος (**κ. πουνράρι**, *Quercus coccifera*). Θάμνος αειθαλής, ύψους έως 10μ, με φύλλα ωοειδή, δερματώδη, αγκαθωτά και άνθη εμφανιζόμενα τον Απρίλιο. Ο καρπός είναι κάρυο ωοειδές με κύπελλο στη βάση. Το πουνράρι ήταν αφιερωμένο στο θεό Άρη.

6. Αρβούτος ο κοινός (**κ. κουμαριά**, *Arbutus unedo*). Θάμνος αειθαλής ύψους έως 3μ με φύλλα δερματώδη, ελλειψοειδή, οδοντωτά στις παρυφές και άνθη μικρά, λευκά εμφανιζόμενα την περίοδο Οκτωβρίου - Φεβρουαρίου. Παράγει καρπούς σφαιρικούς, εδώδιμους.

7. Φιλλυρέα η μεσαία (**κ. φελλύκι**, *Phillyrea media*). Θάμνος αειθαλής, ύψους έως 5μ, με φύλλα δερματώδη, ελλειψοειδή και άνθη μικρά κίτρινα. Παράγει μελανόχρωμους καρπούς.

8. Σπάρτιον το βρουλοειδές (**κ. σπάρτο**, *Spartium junceum*). Θάμνος πολύκλαδος, ύψους ως 3μ, με λεπτούς βλαστούς σχεδόν άφυλλους. Τα άνθη του είναι κίτρινα, εύοσμα και εμφανίζονται κατά την περίοδο Απριλίου - Ιουνίου.

ΠΟΩΔΗ - ΠΟΛΥΕΤΗ - ΕΤΗΣΙΑ - ΑΝΑΡΡΙΧΩΜΕΝΑ

1. Άκανθα η απαλή (**κ. άκανθα**, *Acanthus mollis*). Πωώδες φυτό, με μεγάλα φύλλα έλλοβα, βαθυπράσινα και άνθη λευκορόδινα, εμφανιζόμενα κατά την περίοδο Μαΐου - Ιουνίου. Θεωρείται ότι τα κορινθιακά κιονόκρανα μιμούνται τα φύλλα της ακάνθου.

2. Κάππαρις η ακανθωτή (**κ. κάππαρη**, *Capparis spinosa*). Έρπον, πολυετές, φυλλοβόλο φυτό με ακανθοφόρους βλαστούς και φύλλα ελλειψοειδή. Παράγει συκόμορφους πολύσπερμους καρπούς. Στους αρχαίους χρόνους η αθηναϊκή κάπαρη ήταν ξακουστή.

3. Ματρικαρία το χαμαίμηλον (**κ. χαμομήλι**, *Matricaria chamomilla*). Πωώδες μονοετές φυτό, με άνθη μικρά λευκά εμφανιζόμενα κατά την περίοδο Μαρτίου - Ιουνίου. Είναι φυτό με σπουδαίες φαρμακευτικές ιδιότητες.

Στην αρχαιότητα η διαύγεια του αττικού ουρανού, ο λαμπρός ήλιος και η φύση υμνήθηκαν από τους ποιητές. Τα βουνά, τα ποτάμια, τα δένδρα και τα λουλούδια ενέπνευσαν τους πρώτους μύθους της πόλης.

Στον Οιδίποδα επί Κολωνώ του Σοφοκλή (στίχοι 669-720) εξυμνείται το αττικό φυσικό τοπίο στον Ίππιο Κολωνό. (Μετάφραση Ι. Γρυπάρη).

«...Στης περήφανης για τα' άλογά της χώρας έχεις, ξένε, έρθει στα πιο όμορφα τα μέρη, μες σ' όλη τη γη, στον άσπρο Κολωνό μας, όπου πιο απ' αλλού συχνάζοντας, τ' αηδόνι γλυκομύρεται σε ολόχλωρα ρουμάνια, μέσα στον πυκνό κισσό βαθιά κρυμμένο και στο απάτητο του Θεού τ' άγιο δάσος το μυριόκαρπο, τ' ανήλιαγο κι απ' όλες τις χειμωνικές απάνεμο τις μπόρες,.....

Κάθε μέρα εδώ με τη δροσιά απ' τα ουράνια ωριοφούντωτος ο νάρκισσος ανθίζει κι ο χρυσόξανθος ο κρόκος για τις δυο μας τις τρανές θεές παλαικό στεφάνι....

Κι είν' ακόμα εδώ τέτοιο που εγώ πουθεν' αλλού παρόμοιο δέντρο δεν ακούω να βλάστησε ποτέ.....η σταχτόχλωρη ελιά η παιδοτρόφα, που ποτέ του κανείς ή νέος ή γηραιός με χέρι εχθρικό να σώσει ν' αφανίσει, γιατί απάνω της πάντ' ανοιχτά ο Μόριος Δίας κι η γλυκόφθαλμη η Αθηνά έχουν τα μάτια.»

Χώρος εκδηλώσεων

Αρχαία Αγορά και Μουσείο Στοάς Αττάλου

Πληροφορίες

210 3210185, 210 3210180

Συντελεστές

Κείμενα: Νικολέττα Σαραγά (αρχαιολόγος Α' ΕΠΚΑ)

Γιώργος Γκόγιας (γεωπόνος)

Χρήστος Κούκης (δασολόγος)

Γραφικά: Νίκος Σαρρής (γραφίστας)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ